

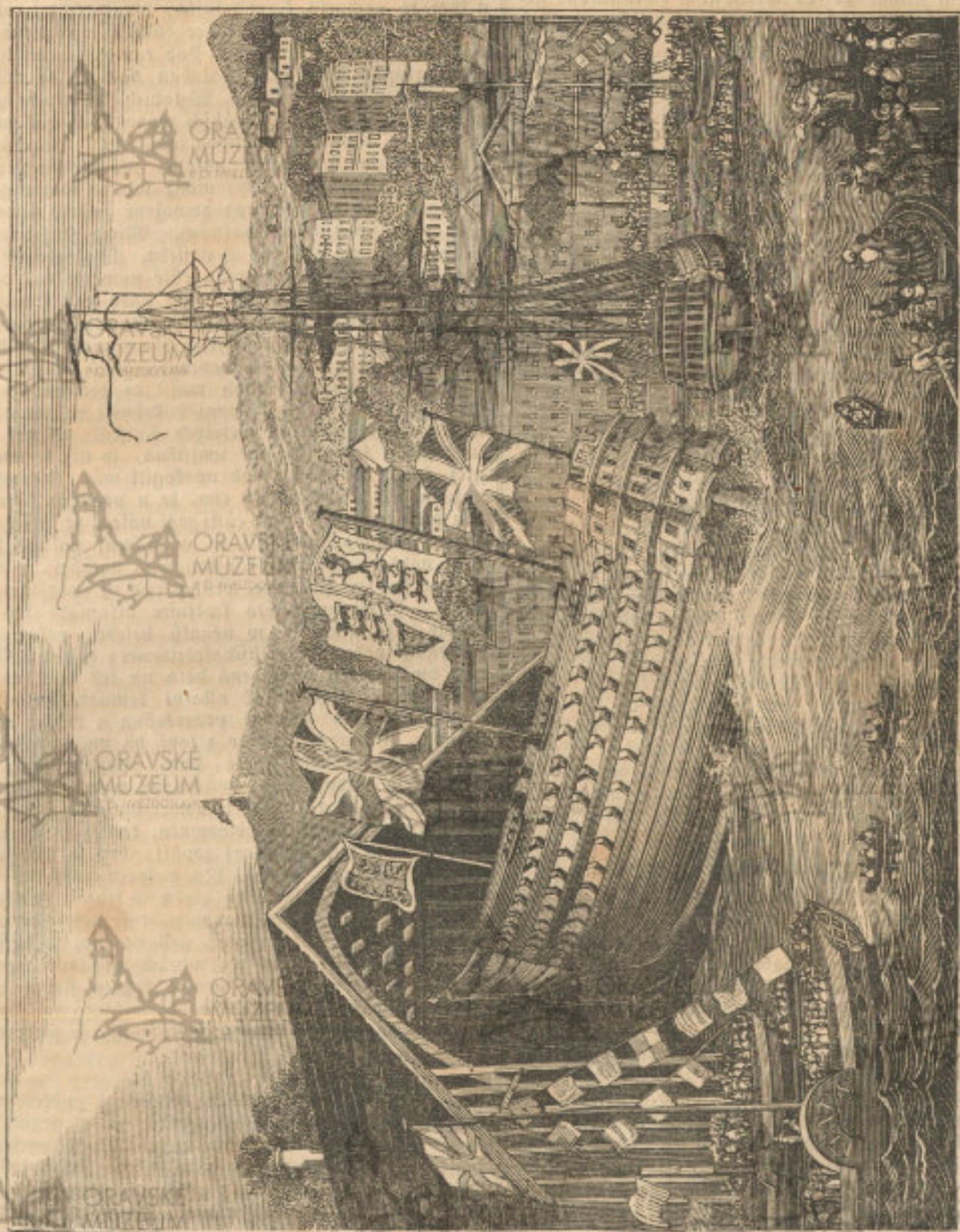
S w ě t o z o r,

nejlacinější spis obrázkový k rozšíření užitečných znalostí
pro Čechy, Moravaný a Slováky.

Číslo 29.

Vychází každou sobotu.

1834.

(Anglický loďák wogenistý Waterloo.)

Anglický koráb wogenstý Waterloo o 120 dělech.

Přítomný obraz olázuje koráb Waterloo, geben z neppěknějšich i neywětšich wogenstých lodj anglických, kterak u Chathamu z lessen, na němž koráby staměny bhwagi, spustěny, do jizlu swého, do šířého moře se ubírá. Je diwadlu tomu, zagisté nad mjru zaujmarému, bylo se tolik lodj sešlo, že ani přimorj, ani řeka pro ně nestačila. Slubše, očeláwánj plně lidu, hluk děl, gášanj diwáků při padánj lodě do wody a padánj samo postytowaly obraz, kterž bez wlastnjho widěnj předstawi sobě nemožno a genuj co do welikosti a zwláštnosti gedwa něco se wrowná. A wěru musíme se wyznati, že lodě, tato ohromná díla rukau lidských, gimj wjtr sám posluhuje, kteráž gako auplná města po wodě glau a neywzdálenějši konciny, gednu polowici swěta s druhau bljzko spogugi, a geš toliko gela dralná (Magnetnadel) po nesmjrných tčch, nebezpečj plnych prostorách mořských prowádj, t neppamátnějšim budowám (stawenjm) patřj a patrnyjm důkazem weliké moci lidské myslj a sljy glau. Gisto tedy geš, že přede mnohým gimym zaslubugi, aby chom fraganám našim, spatřiti ge nemohaucjm, nēgalau owšem gen fratělkau a wšak zatjm poslužitedlnau známost o nich podali. Dotazujei koráb bez pochyby, seč slja lidská geš, gake překážty a nesnáze, spogenaš s rozumem, přemáže, a coby zde na zemi učiniti mohla, tbyby dāwagje se njm a dobrau wāj jzbiti, wždycky t užitečným wěcem se obračeta.

1. Druhové lodj.

Pod geš wlastně koráb, třemi stejni (stojary, Masten) opatřenj. Každá loď má aspoň gednu palubu (Berdeck), t. g. wnitřnj prostor lodnj aneb toliko díl geho gešj štopem pokrnt. Počet těchto palub udává třjdu, do njž ktera loď patřj; poněwadž ale počet palub aneb welikost lodě pokážde s počtem potřebných děl se srownáwá, určuje se třjda lodě také podle počtu děl. Wogensté lodě zaprwé děl se na šestero druhů; lodě wogensté prwnj třjdy gmenugi se lodě řadowé, protože swe deli se bitwa na moři, wedle sebe w řadě čili w šifru postaweny bogugi. Wjwagi neyměně 50, obyčegně ale geštē wjce, ano někdy i 140 děl. Na 100 děl mjwá loď asi 700 korábnjšků a posádky. Koráby méně nežli 44 děl magjce gmenugi se třegata; gebinj sepero-amerifanci počjnagi ge giž o 64 dělech slawěti. Goeletty glau dlanj, anzej korábowé s dwěma stejni. Lodě kupedě čili obchodnj bhwagi wje do fulata stawěny.

2. Řadowá loď prwnj třjdy.

Pohled na loď řadowau zagisté každému pewně se w mysl wstřp. Sdo loď takowau nawštjwiti hodlá, musí si diwě buď ljtěf wšupnj aneb nēgafě psanj schwalowacj zapatřiti. Na nēgafě člun pak wšedna, wšlage lu korábu, dosti daleko od břehu zakotweněmu, gegž dál a dál wždy lépe a jemrubněgi widěti počjna.

Přichozj, osvědčiw se u lodi ljtěm anebo psanjm swým, bhwá od důstojníka, strážj magjceho, pozwán, aby po welikých schodech nahoru se přibral. Co poneypwé pozornost nawštjwitelowu gimá, geš děla wnitřnjho, palubnjho prostranstwj, kteráž se tjm wětšj zdá, čjm nižšj glau stropy. Děla se wšj potřebnau přjprawau do kola rozstawěná, dedawagi mštam tčm wjce podobu zbrognic nežli slj. Množ-

stwj slaupšj podpjrá hořegšj paluby, a stejně gban strže wšedky stropy až na podlahu lodnj. We přjwětivě wyozdobeně obědnici důstojníšků huedle by někdo zapomenauti mohl, že na lodi geš, tbyby mu to mnohé zwláštnosti w náradj a g. pořáb na mysl neuwáděti. Tak n. p. stoji lahvice, stlenice atd. w přlnách, dčrami pro ně opatřených, aby gim kšebánj se lodě neupřobilo.

3. Paluby.

Podě prwnj třjdy magj tři auplné, od předu až k zadu prostjragjce se paluby a pod nimi geštē ginau čtwttau, w njž prowazy a lanu (Tane) schowāwagi, a kdež se přjbytky formidelnjka, wšplatčjho, ranho gice, pak nemocnice, obědnice kadetů a rozličné formy důstojníšků nalezagi. Pod tauto, u giných národů orlopnj nazwanau palubau nacházi se nádnowý prostor (Kielraum). W lodjch kupedých bhwá w tomto díle zboj, w korábých wogenstých pak přjstě (Ballast), a potravnj zásoba umjštena. Prachárna, kteráž se zde nápodobně nalezá, má dwogi peřeni, opatřené stleněnjmi sljy, nimž wpadá welmi gafně welikými sljy (refraktory) zmnožené swětlo luceren, před peřenjm tjm uperowěných. Mimo služebnj po winnost nebhwá nišdo do nj puštěn. W zásobárně panuge wždy neywětšj čistota, čisté powětřj má do nj pohodlného přjstupu. W palubě hned nad tauto položené, nacházi se hned wedle hlawnjho stejne gšty nástrog, njmž se nesmjrná břemena wyzdwihuji, gako n. p. hlawnj, 90 centjhrů žtjzj magjce kotwice, giž 12 i 18 sljých mužů co zdwihnauti má. Při práci takowé dodawagi hudebnjci pracownjškam chuti hránjm několiká weselých kausků. W též palubě geš i lodnj kuchyně umjštena, w njž se nalezagjce hotel hlád 800 osob upokogiti má. Rejwyoššj paluba děl se od giných tjm, že u prostřed t hořegšlu otewřena geš. Nad částj gegj nalezá se geštē giná čtwtřá paluba, pod njž se w hlawnj palubě komnata nadforábnjškowa (kapitanowa) nacházi, z njžto přjstazy swě do strážnice, práwě pod nj položené, wdwá. Skwoštnost této swětnice oflamala by náš huedle, že glme se w nēgafě besednj pokog (náwštrěwnj pokog, Gesellschaftszimmer) dostali, tbyby náš dwě u ofen postawená děla na loď opěť neupmatowala. Wby wšak ostatnj komnatu nehyzdila, glau děla tato ozdobně pracowána a krásně malowána. Wypadneš někdo z lodě na moře, wšstj se i hned do moře dwě tenle, dutě, železnau žerdj spolj spogené nádoby, gež dostihnauti wypadly ten hle dčti musí; aby to wšak i w noci možným bylo, geš t železně té tyčce lunt připewněn, kterž se wštrěle njm děla w tom okamženj zapálj, tdy se měběné ty nádoby do moře hody. Na pospěch wšlanš člun pogme pak zachráněné ty osoby w sebe. Poněwadž ale loď, magj plachty nadmuté, tuze daleko se wzdálj, než lodjcku tu wyprawj, geš patrno, že nēstlš nj tito předce snadno we wlnách utonauti mohau. Nic méně se předce wybornost tohoto stroge obřadowacjho tak často dokázala, že anglická vláda nēřdila, aby wšedky koráby anglické njm se zapatřily.

4. Stejně.

Stejně (stojary) lodnj sešawagi z několiká, železnými obrucj spogěných stromů, spodek gegřch spocjwá na nádnj (Kiel, podšel?), to geš tramedj, do legššj stlenutj lodě wjtragjce. Delegššet stejne nāzjwá se hlawnj stejň, z gehožto neywyoššjho dílu po obau stranách slně napjatě prowazy wybzagi,

lterej w dole na lodi upewněny gsaue, stežen neustále w rowném stání udržují. Nad ním nalezá se prostřední díl stejné, čili w gínch gazvech tak zvaný topný stežen; tato i třetí a nevyšší část stejné, čili tak gmenovaný top-galantní stežen, negsau k sobě w gedne rovné čáře připewněny, ale wždycky jeden díl stejné po boku druhého. Prowazy od hlawního čili dolegšího dílu stejné k dolegšímu rozpiaté gsau na přec gínymi prowazy propleteny, takže debřístum se podobají a také sluzbu gegich fonají. Wšsta celé ho, u prostřed lodi nalezajícího se stejné obnáší se 200 st. Na stejných wíj tyče plachetní (regny, rahna), na nichž plachty upewněny gsau. Nejdolegší tyč plachetní gest u welikých korábů zděl 100 a zšíř 2 1/4 st. Tyče ty gsau se stejnem tak spogeny, že se dle potřeby k lecgatým stranám přestawowati mohou. Mimo dwa přímé, z předu a u prostřed lodi postawené stejné nalezá se po zadu třetí, kterýz nakloněný, ostatní ale tak, jako ony dwa, staweny gest.

5. P l a c h t y.

Pod nesmí se plachtami přeplniti; počet gegich musí nákladu přiměřen býti. Wšsem pak že lodě ty, od nichž se zvláště rychlý běh vyhledává, do plachet jako zaobaleny gsau a za silného wětru nezřídka se stává, že lod naklonje se, jako po straně plauti se zdá. Znájí plachty tyto tak rozstawowati, že lod, wěgž wtr odskokli, předce napokád namětenau cestau se bere. Plachty nazývají se podobě stejné, na nichž se nalezají. Aby dolegšími plachtám na širce přibýlo, přindávají se k nim po stranách menší plachty, kterej dle potřeby roztáhnauti a opět swinauti lze.

6. K o t w i c e.

Každý koráb wogenšý má několik kotwic, z nichž nejmějši až 90 centnůw wáží. Důležitost této kotwice, na níž bezpečnost celé lodi spolehá, vyhledává, aby s nejmějši pečlivostí hotowena byla. Sduby z gedného, třeba sebe lecgšího kusu železa lita byla, snadno by se pukala a tak užitečnost swau pozbyla, neboť by se pak při wyťahowání z mořské půdy snadno rozlomiti mohla. Za tau samau přejinau dělá se též z prutowého železa, kterej se wšsem neláme.

7. Lidstvo na lodi.

Žij a bytí a zvláště wšseck práce na lodi podobá se hodinám, gehožto přem kapitán čili korábník gest. Každý má své zvláštní zaměstnání a nikdy nezastawí se weliký tento strog. Tyto pak, podle welikosti platu svého sporádané osoby býwají na lodi: 1 korábník, 8 zástupníků (lieutenantů), 1 patron lodi, 1 kazatel, 1 ranhogic, 1 záfobník (potrawník, Proviantmeister), 3 pomocníci ranhogicowí, 1 dělmistr, 1 tesař, 1 formidelník (Steuermann), 23 la-detů mořských, 6 pomocníků patronowých, 1 učitel, 1 písář, 1 meštr, 2 desátníci, 12 swartýmistrů, 5 pomocníků dělmistra, 3 hejtmani předu, 1 hejtmán spodu, 1 kuchář, 1 prowazník, 2 pomocníci tesaře, 12 ředitelů plachet, 1 pomocník prowazníka, 2 pomocníci meštre, 1 bednár, 12 z ochoty slaužících, 25 podobaců dělmistra, 18 tesařských towarýšů, 2 towarýši prowazníctví, 2 bednářští, 478 korábníků (matrožů), 1 pomocník kuchářůw, 1 holič, 1 pedel potrawníka, 1 korábník, 1 kuchář korábníka, 1 kuchář pro strážnice, 1 podpedel, 31 chlapeč, mimo gestě gine. K tomu wogžo, a sice: 1 mořský hejtmán, 3 zástupníci, 4 sergeanti, 4 desátníci, 2 bubenci a

146 sprostých. Westleré, se sluzbě na lodi potřebné lidstvo obnáší tedy 850 hlav.

8. Slawenj neběse na lodi.

Každý admirál aneb nadkorábník má dle své powinnosti, swědějli pohoda, we regné sluzby boží slawiti. Před gich započerjm prohlíží celau posádku lodě, swátečně přibedenau. Po znamení dání bubnem sestaují wšsedn lib do řady, nácež prohlídka nastane, při níž tak hluboké ticho panuje, žeby upadnutí gegly slyseti bylo, kdyby stejné, prowazy a plachty ustawičny rozmanitý hluk nemýdávaly. Olu nadkorábníkowu neugde ani neymenší malíckost; i powšwornky aneb záhbu w oděwu si wššimne. Na to wegde do lachyné, kde nápodobně nádobí a frné prohlédne; konečně laufne se i do wšsedk komnat. Nato wrátí se opět na palubu, kde zarjm wšsedo w parádním pořádku bylo zůstalo, a obrátiv se ku prwímu zástupníkowí, takto k němu promluví: „Welik libo, pane, přitročime se sluzbám božím.“ Po skončení gich, obyčegně okolo 12té hodiny, nastane oběd, po gehožto oddynti se lidu, wšsem gen nebětního a swátečnjho času, několik hodin k wyražení propůčej. U wečer swolává se zas celá posádka na palubu, kdež se gměna čtau. Wlastně stává se to gen proto, aby se nikomu w odpolední tom práce prostém nezachtělo do stlenice tuze hluboko se laufnauti. St.

P o l á r n j m o ř e.

Kapell Brook w popisu své cesty k sewernjmu předhoří (Nord cap) podává pamětní zpráwu o způsobilosti polárního moře: „Nemáže býti, prawí, nic wice překwapugicjho a krásnějšjho než čistota a gasnost wod polárnjch. Pemalu na powrchu moře plynuance mohli gsme při hloubce 20 i 25 sáhů žtere-dině poznati dno pozůstawagjci newjce z bílého písku. Nic mi na celé mé cestě nezdálo se býti tak podobné, jako hloubka propasti, tak patrně ofu se obgewugjci. Ni neylehčej wětrjček nepohybował hladinau mořskau, a setwa že uderení wesla na ni působilo malé truhly. S podiwením a u wytržení hleděl gsme s korábu na wýgew hluboko podemnu se zdlauhawě proměňugjci. Kde bylo dno ríscitě, dobře mohlo oko rozeznati hwězdauy a koreysse, ano i neymenší lastwy w této weliké prohlubni, a woda poněkud zdála se míti wlast-nost zwěššugicjho stla, zwěššugje a přibližugje ofu předměty. Wrzo widěti gsme drsnatou stálu, gegíž spicáté wrcholy čněly k našj lodi a gegíž pata ztracela se gestě několik mil do hlubiny. Několik plauli gsme na ploše, předce zdálo se nám, jakobychom plawili se na wššku pod nassima nohama, a do-láhnauce nevyššjho temene hory, genž genom něco málo střewjch pod nassj lodj se býti zdál, widěti gsme, jak přistrá z této strany, jako by gi užjzmal, gest stála, i zdálo se nám, že gsme náhle spadli s wšše, a mámenj toto tak bylo pro průhlednost wod klamlivé, že gsme sebau newolně trbsi. Pak přišli gsme přes rowinu, a zdlauha plauli gsme přes hory a lučiny hloubky, které w daleké roztáhlosti pod ná-mi se ulazowaly, a nepochybne obýwány gsau tisíci lidem gestě neznámých zwjrat; někdy spatřil gsme rybu diwné podoby, genž drala se wodnj haustj nedbagje na nic, co nad ni se pohybuje. Na gínch myšlech gij dno nebylo widitelné; krásné fraginy zmizely, a wšše se ztránilo w temnu zelenost oceánu prohlubně.

Petrarkův dům ve vsi Arquà.

Z úcty k tomuto velikému básníku naznamenali saurveci mužové veliká místa přebývánj jeho a zůstavili je potomstvu. Darovaný genu dům od Benátčanů na slowanském nábreží (Riva degli Schiavoni) ukazuje se posud cizincům za nejvěstší znamenitost toho města. Dobyvatelé Arezzo sťj naznačili místo jeho narození dlouhým nápisem. V Pavii, kde podzim roku 1368 ztrávil, zřídila se mu poprsnj podobizna a pamětnj tabule. Dům v Padově gest od Tomassiniho popsan, a přemnozi naučtewugi posud Bosluzi, ačkoli tamější obydlj jeho zmizelo, ba nelze ani určitj položeni zahrady, ve které Petrarka tolik věčnjch myšlenek byl napsal.

Čtyry léta před swau smrtj odebral se Petrarka do Arquy, kde prý si wystawěl dům, jehož wyobrazení zde podáváme.

Arquà leží několi hodín od Padovy, podle silnice k Rovigu webaucj, w láně Euganejských wrchů. Před lůka porostlá stromowjm a křowjm přigedne asi za 20 minut k modrému jezeru, jehož weba čísta ale neměrné gest hloubky. Toto jezero leží u paty příkrých wrštin, na nichž nalezaji se winičné a owocnj zahrady: po břehu wine se silnice do wrchů, a mezi dvěma skalama widěti gest kostel wešnice Arquy, gegjž chalauky po různu leží. Petrarkův dům stoji na malém návrsji, s něhož pělná gest wyhljodka do křestaucjch zahrad dole ležicjho údolj, okrásleného bohatau réwau a bjelem cipřistowjm stromowjm zastjnéného. W pozadu toho krásného obrazu wynikaji wrcholy vzdálených wězi, wyznamenawagjicjch položeni wešnic, na břehu Padu a opodál jeho austj do moře adriatického rozpostawených.

Powětří těchto sopečnjch (wulkanických) pahorků poněkud gest teplegšji, pročej i winobranj zde časněgi nastává, nežli w rowině padowanště. W tomto tichém okolj přežil Petrarka poslední léta swého wědám a básnictwji zasvěceného života, a teprwa we čtve-

tém měsici před swau smrtj čitil náhlau ocháblost wšech sil, nálež w 70tém roce swého tisse zesnul. Dne 19. čerwence 1374 nalezen byl we knihowně swé mrtew, mace hlavu na knihu naklonětau.

Telesně zbytky wešlawného tohoto básnjka chowány w rakwi z čerweného mramoru, spočiwagjicj na 4 slaupech a obwššně podstawce, oddelugjicj ge od hrobů giných. W nowěgšjich časch 4 bobkwe stromy okolo pamětnjka tohoto zasageny, magjicj geg něsdy we přigemný swag stj a chladek pogiti.

Koza a kozel (Capra hircus).

Zwjtata tato náležejj mezi přežwyflugjicj t. g. takowá, genj potravu rozlaušanau a polknutau zase nazpět do huby wyprawugi, aby poznowu mezi zubami rozetřena neb přežwyflána byla. To se též ožuwánj gmenuge. Nebude snad od místa w krátkosti a prostě taby něco powědjti, gak přežwyflowánj neb ožuwánj se foná.

Magj k tomu lonci tato zwjtata osoblwau nstrognoš žaludku. Záleží on totiž je čtyr dutin, gakž o howězjm dobytku wábec známo. Prwnj dutina neb žaludek flowe bachor, druhý čepce, třetj knihy a čwtwř sléz. Při paseni neb žráni gde na polo rozlaušaná potrawa do bachoru, tam neblauho pobywšji pohybuge se do čepce, a odtud we žwancjch strže zwláštnj trubici do gicna a do huby. Zde stává se wywj ožuwánj neb přežwyflowánj žwancj mezi zubami širokými, a trwá tak dlouho, do kud wšedca požřená potrawa newystaupila do ust a nebyla přežwyflána, nácej se poznowu polkne a do knihy sestauj. Tady bywšji jmjssena s náwogem a stáwami přirozenými přecházi do slazu, kde stráwenj potrav se ukončj. Mladé dobytce posud cecá nepřezwyfluge, nebo mléko gde, gak u starého náwog, zrowna do knih, odkud co potrawa přežwyflowánj nepotřebugjicj do huby se newracj.

Nynj zase o koze dále. Gest to vřezjtčténj zwjře, jehož mléko, maso (zwlášťe w mládji), kůže, lesť ano i rohy su potřebám člověku stauj. Za časů starodáwnjch tjm mohowitěgšji bywal ten, kdo na stáda kozj a owčj bohatšji bywal. Nynj, an bohatšwj w giných docela wěcech se zakládá, gest koza podjsem nazwjce gen chudého wešnického koralstého lidu. Od kterého diwofého zwjrete nasse domácí koza pocházi, gisločné se určitj nedá, neb mnoho ti je roků tomu, to ztrotla a zdomácněla. Něktěři prawj, je posla od kozorožce, ginj je od ginud. Prwěgšji gest k wjře podobno neb pospolu se pogimagi a mladá gak k otci tak k matce w něčem podobně zplozugi a rodj.

Velikost koz gest, gak wšech domácjch frotčjch zwjrat, rozličná. Dbyčegně býwagi 2 lokte dlouhé a $\frac{1}{4}$ lokte wysoké. Šhrup (zuby) gest tak gak u owce. Dole totiž stoji osm řezacjch zubů, špicáky nižádné a stolicel neb zubů třenowjch gest nahore i dole po každé straně šest. Poněwadž tak gak owce řezáky w určitých letech swrhugi, možno dle toho gegst stáří určitj. Dobře wyfrmený kozel gest statného, diwofého a gak mrzutého postatu. Přispjwá k tomu newjce, mnohem wjce než ukozy, wypuště celo, přikryto delšji a kudrnatau srstj, delšji sausy a mnohem delšji rohy. Lito glau někdy náramně dlouhji. Pennant prawj, je widěl kozj rohy zdelj před $1\frac{1}{2}$ lokte. Pst horegšji gest o něco delšji dolegšjiho, by njm i drobnau tramětku začnauti a urwat mohli. Srst magj vo těle dwogj, gednu dlouhou a